

Voorjaar in de Leidse Hout

Stinzen, bloemen en gevoel

Door Ton Gordijn

Ik weet niet hoe jij de seizoenen beleeft. Mogelijk vooral aan het kouder en warmer worden of aan het later of vroeger donker worden. Bij mij speelt dat ook mee, maar ik kijk en luister naar en ruik toch vooral de geuren van het leven om mij heen. Als ik halverwege de winter in de Leidse Hout voor het eerst de bonte specht hoor roffelen voelt dat goed. Als ik er aan het einde van de winter voor het eerst een zanglijster, merel, of vink hoor zingen word ik daar blij van. Als ik voor het eerst speenkruid, bosanemoon of daslook zie bloeien krijg ik daar een warm gevoel van. Als ik de zware geur van licht rottend daslook ruik word ik wat weemoedig, de lente is al bijna voorbij.

Gelukkig sta ik daar niet helemaal alleen in. Anderen hoor ik daar ook opmerkingen over maken. Om je op de hoogte te brengen van mijn natuurgevoelens beschrijf ik drie algemene en opvallende voorjaarsbloeiers in de Leidse Hout, namelijk het sneeuwkllokje, de bosanemoon en het daslook. Wat hebben deze planten gemeen behalve dat ze in de Leidse Hout voorkomen en in het voorjaar bloeien?

Het sneeuwkllokje

De vroegste bloeier komt natuurlijk als eerste aan bod, het sneeuwkllokje. Dat plantje kan al in januari bloeien. Sommige soorten sneeuwkllokjes bloeien zelfs al in november.

Er zijn vele tientallen soorten sneeuwkllokjes. Verreweg de meest bekende is het gewone sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*). Geen enkel sneeuwkllokje hoort van nature in Nederland thuis. Ze komen van nature voor in zuidelijk Europa en West-Azië.

Het sneeuwkllokje is een zogenaamde stinzenplant. Zo'n 5 eeuwen terug haalde rijke Nederlanders mooi bloeiende bolgewassen uit verre streken om ze in hun landgoedbossen rond grote stenen gebouwen (de stinzen) te planten. Deze planten verwilderden daar en komen er vaak massaal voor, ook als het huis en soms zelfs het bos al lang verdwenen is.

Iedereen kent dit mooie tere wit bloeiende plantje. De bloem lijkt dan wel wit, maar eigenlijk is die kleurloos. Knijp eens een bloemblaadje fijn. Het wordt glashelder. Alle luchtbelletjes in het blaadje, die het licht zodanig weerkaatsen dat wij het als wit zien, zijn dan verdwenen. Nagenoeg altijd zien wij sneeuwkllokjes in groepjes. Dat komt niet omdat ze zo aangeplant zijn. Het plantje vermeerderd zich vooral door nieuwe bolletjes te vormen die natuurlijk vlak naast de oude bol blijven staan. Als je sneeuwkllokjes in je tuin wil hebben plant ze dan bij voorkeur op een plek die in het voorjaar zonnig is en in de zomer beschadwd, zoals in loofbossen. Koop geen bolletjes. Dat levert vooral teleurstelling op. In tegenstelling tot de meeste bolgewassen kunnen sneeuwkllokjes niet goed tegen uitdrogen van het bolletje. Koop hele plantjes in het vroege voorjaar of vraag een kluitje bij de burens die zo veel sneeuwkllokjes hebben. Laat vooral wat aarde aan het kluitje zitten, daar zitten goede bodemschimmels in.

Nu ben ik wel lekker over sneeuwkllokjes in de Leidse Hout aan het schrijven, maar mogelijk vragen vele lezers zich af waar dan die vele sneeuwkllokjes groeien in de Leidse Hout. Van het direct daaraan grenzende Oud Poelgeest kennen ze de vele sneeuwkllokjes, maar niet van de Leidse Hout. Dan moeten die mensen tijdens de bloeitijd in dat deel van de Leidse Hout lopen dat het dichtst bij Poelgeest ligt. Vooral tussen het fietspad en de Oegstgeesterweg bloeien vele sneeuwkllokjes. Ook rond de boerderij in de Leidse Hout groeien er veel.

Gelukkig zijn het daar gewone sneeuwkllokjes. Tegenwoordig zijn er verzamelaars die voor speciale soorten en variëteiten sneeuwkllokjes al snel honderden euro's (per bolletje!) op tafel leggen. Er worden speciale bijeenkomsten voor georganiseerd. Sommigen gaan zo ver dat ze die speciale variëteit moeten en zullen hebben. Diefstal ligt dan al snel op de loer. Jij laat het sneeuwkllokje toch wel gewoon staan?

Heb jij je wel eens afgevraagd waarom sneeuw wit is? Ook dat heeft alles met het sneeuwkllokje te maken. Ik heb de legende in verschillende vormen gehoord. In dit stukje heb ik de versie van Els Baars op internet overgenomen.

“Heeft u zich wel eens afgevraagd waarom het sneeuwkllokje naar sneeuw is vernoemd en zonder schade in de winter kan bloeien?”

Toen God de aarde schiep in zes dagen, was er voor hem wel heel veel tegelijk te doen. Er was zoveel te creëren dat er soms een tekort aan onderdelen was. Zo was er voor het konijn geen normale staart meer over en moest het zich dan ook behelpen met een raar opstaand wit staartje. Het muisje bleef grijs en voor het roodborstje was alleen bruin nog over (pas veel later kreeg het zijn rode borstje). Toen de regen, de sneeuw en de wind aan de beurt waren, bleken de kleuren helemaal op. De sneeuw was hierover zeer ontstemd en weigerde zich terug te trekken na de winter. De bossen en landerijen bleven bedekt onder een dik pak doorzichtige sneeuw. De zaden waren weliswaar zichtbaar maar onbereikbaar onder de kleurloze sneeuw, waardoor de dieren honger leden.

Door deze barre omstandigheden kreeg God medelijden met de planten en de dieren en zei tegen de sneeuw dat ze een kleur aan een plant mocht vragen. Maar de planten weigerden mee te werken. De gele katjes van de hazelaar wilde het zachte geel niet afstaan. Ook de Duindoorn weigerde de oranje kleur van de bessen te geven. De rode kleur van de bessen van de Gelderse Roos wilde de sneeuw zelf niet omdat die te fel was.

De sneeuw werd toen heel boos. De wind, die ook geen kleur had gekregen, werkte samen met de sneeuw. Hevige sneeuwstormen teisterden het land. Een klein klokje zag dit allemaal aan en kreeg medelijden met de sneeuw. Toen de sneeuw aan het uitrusten was van de laatste sneeuwstorm, riep het klokje dat de sneeuw haar kleur mocht hebben. De sneeuw vond de witte kleur van dit klokje prachtig. De sneeuw was zo geroerd over de gave dat ze besloot dat het klokje als enig bloempje in de sneeuw mocht bloeien zonder te bevriezen. Het klokje was zo dankbaar dat het zich sindsdien het 'sneeuwkllokje' noemt. Ook de

mensen houden van het plantje, want als de sneeuwkllokjes gaan bloeien in januari en februari, weten de mensen dat het voorjaar in aantocht is.”

Daslook

De laatste voorjaarsbloeiër is de daslook. Niet iedereen kent deze plant. Iedereen die in mei op een windstille niet te koude avond door de Leidse Hout gelopen heeft zal de plant wel geroken hebben. Hij komt massaal voor in het wat nattere kleiige deel van de Leidse Hout, het dichtst bij het Diaconessenhuis. De plant heet niet voor niets **daslook**. Hij is familie van de knoflook, bieslook en de ui. De bladeren ruiken ook naar ui, zeker als je ze wat wrijft. Verse bladeren zijn dan ook heerlijk in een salade, pesto's, marinades.

Een volkswijsheid zegt: “*Eet prei in maart en daslook in mei, dan is men het hele jaar doktervrij.*” Toen waren de winters waarschijnlijk kouder dan nu, want nu kan je ze beter in maart/april eten en zeker niet in mei. Als de planten ouder worden en gaan afsterven geuren de bladeren ook zonder wrijven naar (bedorven) ui en sterk ook! Je kan de bloemen prima in een vaas zetten. Dan zal je echter niet allen genieten van het uiterlijk, maar ook van de geur. Eind februari kan je de eerste prille blaadjes aantreffen, in april bloeit de daslook met tere witte bloempjes, in mei sterft hij af en in juni zie je er niets meer van, op wat vruchten met de zwarte zaden na.

Officieel is deze lelie een zeldzame plant, in Nederland in het wild voorkomend in het zuiden en oosten. In polderpark Cronesteyn, in de Leidse Hout en in nog meer gebieden in het westen tref je hem echter massaal aan. Waarschijnlijk is de daslook hier ook een stinzenplant. Hij is dan vroeger van niet zo heel ver aangevoerd en kan zich hier goed handhaven.

In het wetenschappelijk heet de daslook *Allium ursinum*. “Ursinum” betekent “van de beren”. Beren zouden zich na hun winterslaap als eerste tegoed doen aan daslook. Volgens andere verhalen dachten de Germanen dat de beer zijn kracht ontleende aan de daslook. Ze aten zelf dus ook veel daslook. Beide verhalen kunnen natuurlijk ook goed samengaan. Volgens weer andere verhalen hebben dassen een voorkeur om hun holen te graven onder daslook. Daar zou onze Nederlandse naam daslook dan van afgeleid zijn. Katten daarentegen schijnen de daslook minder te kunnen waarderen. Ook daar maken mensen – in het voorjaar – gebruik van. Als je de daslook in je tuin wil laten groeien zoek dan een niet te droog plekje dat, precies zoals bij het sneeuwkllokje, in de lente redelijk zonnig is en in de zomer beschaduwde. De daslook vormt, in tegenstelling tot het sneeuwkllokje, veel vruchtbare zaden. Neem er eind mei/juni wat mee uit de Leidse Hout. Zaai ze meteen in je eigen tuin. Verwacht dan niet meteen bloemen in het jaar daarop. De plant heeft een aantal jaren nodig om een zodanig groot bolletje te vormen dat hij daaruit ook bloemen kan vormen.

De bosanemoon

De middelste van deze voorjaarsbloeiers is de bosanemoon. In het wetenschappelijk heet deze plant *Anemone Nemorosa*. "Nemorosa" betekent "in het bos", het Griekse woord "anemos" betekent "wind".

De plant groeit inderdaad in het bos (of waar ooit bos gestaan heeft). De bloemen zouden zich openen zodra de eerste lentewind waait.

Over de naamgeving zijn leuke legendes in omloop. Zo heeft er een mooie jonge nimf *Anemone* bestaan, die heimelijk bemind werd door *Zefirus*, de god van de westenwind. *Zefirus* is echter getrouwd met *Flora*. *Flora* werd zo boos dat ze *Anemone* veranderde in een bloem, het bosanemoontje. *Zefirus* bleef echter verliefd. Telkens als "de westenwind" over de anemoontjes waait fluistert *Zefirus* iets in *Anemone*'s oor. Daardoor gaat zij blozen. Zo komen de anemoontjes niet alleen aan hun naam, maar ook aan hun blosjes. Bosanemoontjes zijn namelijk wit tot licht purper, maar als ze wat ouder worden bijna altijd met een iets (donkerder) purperen blosje. Als we even nuchter kijken naar dat purperen blosje komt dat van het stofje anthocyaan dat ook bladeren hun rode kleur geeft, vooral in de herfst, of zoals bij de rode beuk, het hele groeiseizoen. Deze stof beschermt de bloem tegen UV-straling.

Het bosanemoontje wordt in Franstalige gebieden ook wel "tournemidi" genoemd. Het draait gedurende de dag mee met de zon.

De bosanemoon groeit in de Leidse Hout in het zandige deel dat tegen Oegstgeest aan ligt. Je zal dus zelden bosanemoon en daslook bij elkaar zien groeien.

De bosanemoon komt hier wel oorspronkelijk in het wild voor. Het is ook geen bolgewas, maar heeft wortelstokken.

Die wortelstokken vertakken onder de grond en zo kan één plantje uitgroeien tot een behoorlijk plakkaat. In sommige bossen zie je dat in het voorjaar de bodem volledig met bosanemoon begroeid is. In de Leidse Hout zie je vooral kleinere en grotere plakkaten bosanemoon. Hij bloeit vanaf ongeveer half maart en in april.

Ook van de bosanemoon zie je in juni niets meer. Hij vormt vruchtbare zaden. Die zaden hebben een uitsteekseltje, mierenbroodje genaamd. De mieren lusten zo'n broodje graag en slepen mierenbroodje plus zaadje naar hun nest. Onderweg breekt het broodje af, of dat gebeurt in het nest. Ook zo kunnen de bosanemonen zich verspreiden. In tegenstelling tot de daslook moet je deze plant vooral niet eten, hij is giftig. Naar zeggen is het eten van 30 planten dodelijk.

Als je deze plant in jouw tuin wilt hebben, koop hem dan gewoon, haal hem niet uit de Leidse Hout. Bedenk wel dat ook deze plant zon in het voorjaar en schaduw in de zomer nodig heeft. Daarnaast heeft hij een goede bodem met veel humus (dus eigenlijk bosgrond) nodig. De meeste tuinen bezitten die niet. Je kan natuurlijk ook kijken of je wat zaadjes kan vinden en die op een goede plek in je tuin uitzaaien. Ook dan zal je weer geduld moeten hebben.

Ook bij deze plant moet de wortelstok eerst een aantal jaartjes groeien, waarbij je alleen bladeren in het voorjaar ziet, voordat hij bloemen kan gaan vormen.

